

Domsagohistorik

Mjölby tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren

Ylva Blank

Henrik Borg

Elsa Trolle-Önnerfors

Johanna Roos

Göta Hovrätt – Östergötlands län – Mjölby tingsrätt

Från periodens början fram till 1718 tillhörde Göstrings, Lysings, Dals och Aska häraderna änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding.¹ Lysing, Dal och Aska ingick dessutom i en gemensam domsaga. Lysings härads bröts loss 1692 och förenades istället med Göstrings härad, som fram till dess utgjort en egen domsaga. Ytterligare förändringar ägde rum 1708. Lysing och Dals slogs ihop till en gemensam jurisdiktion och så skedde även med Aska och Göstring. Området återgick i kronans ägo 1719 då livgedinget försvann. Detta medförde dock inga judiciella förändringar. De fyra häraderna slogs ihop till en gemensam domsaga 1747, men det dröjde inte mer än sexton år (1763) innan man återgick till den tidigare indelningen. År 1850 gjordes nya ändringar. Göstring och Lysing slogs ihop till en gemensam domsaga. Samtidigt bildade Aska, Dal och Bobergs härad en ny jurisdiktion (Aska, Dal och Bobergs härad, se Motala tingsrätt).²

Lysings och Göstrings domsaga bestod till en början av två tingslag, som motsvarade de två häraderna. Sedan 1606 hade Lysings härad sin tingsplats i Heda. Det fanns inte något särskilt tingshus, utan tingen hölls utomhus. År 1684 flyttades tingsstället till Åby, och tingen hölls på olika ställen i trakten. Man använde sig bland annat av gästgiverierna i Åby och Hållkaberg. Det lär dessutom ha funnits en tingsstuga i Åby Västra by. I slutet av 1720-talet flyttades tingen till Ödeshög där ett tingshus uppfördes 1727. Huset låg snett mittemot kyrkan inne i Ödeshög. I samband med domsaförändringar flyttade Lysings härad 1919 sin tingsplats till Mjölby (se nedan).³

Tingsställe för Göstrings härad mellan åren 1606 och 1894 var Hogstad, som ligger väster om Mjölby. En äldre tingsstuga låg i Gissingsvall, strax söder om Hogstads kyrka. År 1810 stod ett nytt tingshus klart. Tingshuset låg vid vägen mellan Mjölby och Ödeshög. År 1895 flyttades tingen till Skänninge. Tingen hölls i rådhusets lokaler (se nedan) i väntan på att ett nytt tingshus skulle uppföras i Mjölby.⁴ Anledningen till att man ville flytta tingsplatsen från Hogstad till Mjölby var dels de dåliga kommunikationerna till Hogstad, dels de få möjligheterna till mat och logi på platsen. Tidigare hade det funnits ett gästgiveri, men detta hade lagts ned.⁵ År 1907 invigdes det nya tingshuset i Mjölby. Huset låg på en höjd strax utanför stadens centrum i närheten av både järnvägsstationen och stadshotellet.⁶ Tingshuset låg egentligen utanför Göstrings härads område.

Lysings och Göstrings häraderna slogs ihop till ett tingslag från och med 1919. Den gemensamma tingsplatsen placerades i Mjölby, och tingshuset från 1907 användes av det nya tingslaget.⁷ Mjölby blev stad året därpå (1920). Domsagan utökades 1924 med Vifolka härad som tidigare hade ingått i en domsaga tillsammans med Valkebo och Gullbergs häraderna (Vifolka, Valkebo och Gullbergs härad, se Linköpings tingsrätt).⁸

Vifolka härad höll mellan åren 1675 och 1681 ting i både Ljunga (tingsställe 1599) och Veta

1 Livgeding var ett område där svenska änkedrottningar fick uppbära skatter och dylikt som underhåll. Systemet avskaffades 1720.

2 Almquist Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954

s. 318f.

3 Bergqvist, Hans: "Tingsställen och tingshus i Folkungabygdens domsaga", otryckt manuskript 1948, Tings- och rådhusinventeringens arkiv

4 Bergqvist, Hans: "Tingsställen och tingshus i Folkungabygdens domsaga", otryckt manuskript 1948, Tings- och rådhusinventeringens arkiv

5 "Gissingsvallsstenen avtäckt vid stämmingsfull ceremoni", Östgöta correspondenten den 13/9 1948.

6 Bergqvist, Hans: "Tingsställen och tingshus i Folkungabygdens domsaga", otryckt manuskript 1948. Tings- och rådhusinventeringens arkiv

7 SFS 1918:828.

8 K.Br. den 8/6 1923.

(tingsställe 1606). Veta övergavs som tingsplats 1681 medan Ljunga var tingsställe fram till 1724. En tingsstuga fanns i slutet av 1600-talet i Stora Ljunga by. År 1725 flyttades tinget till Mjölby där man stannade fram till 1861. Tingsplatsen låg i närheten av gästgiveriet. År 1862 till 1863 höll man ting i Spångsholm, men 1864 invigdes ett nytt tingshus i Sya, som nu blev tingsplats. Tingshuset låg invid järnvägsstationen i Sya, vid vägen mellan Mjölby och Linköping. I samband med domsagoförändringarna 1924 placerades tingsstället återigen i Mjölby.⁹ Den nya domsagan fick benämningen Mjölby domsaga, och Mjölby var alltså det enda tingsstället.

Staden Skänninge låg under rådhusrätt. Till en början låg rådhuset på den västra sidan av Stortorget i Skänninge, ungefär där det nuvarande stadshotellet ligger. År 1685 flyttades emellertid byggnaden till den plats där det nuvarande rådhuset är beläget. Byggnaden förstördes i en stadsbrand 1718, men återuppfördes, om än i en mer anspråkslös utformning än tidigare. År 1760 härjade ännu en stadsbrand, och halva staden brann ned, bland annat rådhuset och skolan. Ett nytt rådhus stod klart 1770 på samma plats som de tidigare rådhusen.¹⁰ Rådhuset fungerade även som tingshus för Göstrings hära mellan åren 1895 och 1907 (se ovan). Skänninge lades under landsrätt 1939 och förenades med Lysings och Göstrings domsaga. Domsagan ändrade samtidigt namn till Folkungabygdens domsaga.¹¹ År 1948 flyttades vissa delar av Folkungabygdens domsaga över till Aska, Dals och Bobergs domsaga. Det rörde sig om Skänninge stad, samt Bjälbo, Allhelgona och Järstads socknar.¹²

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.¹³

Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. År 1965 förstärktes rådhusrätterna, och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. År 1971 bildades Folkungabygdens tingsrätt. Det enda tingsstället och kansliet placerades i Mjölby.¹⁴ Tanken var till en början att tingsrätten skulle läggas ned 1975 och slog samman med Motala tingsrätt.¹⁵ Detta genomfördes dock aldrig utan tingsrätten förblev en egen domstol och ändrade namn till Mjölby tingsrätt 1975.¹⁶ Mjölby tingsrätt är än idag inhyst i tingshuset från 1907.

9 Bergqvist, Hans: "Tingsställen och tingshus i Folkungabygdens domsaga", otryckt manuskript 1948. Tings- och rådhusinventeringens arkiv

10 "Linköping, Vadstena, Skänninge, Söderköping, Motala och Mjölby", Stockholm 1949, s.234; "Minnesblad i anledning av Rådhuset i Skenninge restaurering", s. 7ff.

11 SFS 1938:559.

12 SFS 1947:495.

13 Från och med 1952 omfattade Folkungabygdens domsaga följande område: Alvastra, Ödeshögs, Folkunga, Södra Göstrings och Vifolka landskommuner, Boxholms köping samt Mjölby by (SFS 1950:445).

14 SFS 1969:586. Efter ytterligare kommunsammanslagningar på 1970-talet omfattar idag tingsrättens domkrets Boxholms, Mjölby och Ödeshögs kommuner (SFS 1973:740 samt 1982:996).

15 SFS 1969:586.

16 SFS 1974:735.

Lagmän i Folkungabygdens tingsrätt

Tage Carl August Silfersköld	fullm. 1.1 1959	1971-1974
------------------------------	-----------------	-----------

Lagmän i Mjölby tingsrätt

Torgny Ahlgren	fullm. 15.11 1975	1975-1986
----------------	-------------------	-----------

Lysings härad

Tingsplatser:	1680-1683 ¹⁷	Heda
	1684-1727	Åby
	1727-1918?	Ödeshög ¹⁸
	1919-1970	Mjölby

Häradshövdingar:

Johan Lothigius	fullm. 29.5.1716	1716-1724†
Magnus Eneroth	fullm. 6.3.1724	1724-1737
Carl Stenholm	fullm. 12.4.1738	1738-1747 ¹⁹
Israel Trolle	fullm. 26.6.1747	1747-1763
Elias Magnus Nordenstolpe	fullm. 9.5.1763	1763-1772
Anders Jansson	fullm. 29.7.1772	1772-1782
Carl Jakob von Strokirch	fullm. 20.3.1782	1782-1794
Ture von Nackreij	fullm. 19.6.1794	1794-1821†
Mats Weibull	fullm. 30.1.1822	1822-1838
Johan Abraham Tornérhielm	fullm. 21.9.1838	1838-1846
Lars Petter Eneqvist	fullm. 29.12.1846	1846-1849
Lars Petter Eneqvist	fullm. 29.12.1846	1850-1860†
Johan Olof Söderholm	fullm. 21.8.1860	1860-1880
Simzon Koch	fullm. 15.10.1880	1880-1889†
Carl Axel Hugo Landegren	fullm. 18.4.1890	1890-1905
Erik Gustaf Hjalmar Petersson	fullm. 5.6.1905	1905-1936†
Alvar Henning Montelius	fullm. 13.3.1936	1936-1947
Herbert Fagerström	fullm. 20.6.1947	1947-1958
Tage Carl August Silfversköld	fullm. 1.1.1959	1959-1970

Göstrings härad

Tingsplatser:	1680-1894 ²⁰	Hogstad
	1895-1907	Skänninge
	1908-1970	Mjölby

Häradshövdingar:

Gustaf Banér	fullm.	1680-1689†
Nils Åkerman	fullm. 21.2.1689	1689-1706†
Carl von Rudbeck	fullm. 20.7.1706	1706-1747†
Israel Trolle	fullm. 26.6.1747	1747-1776
Jakob Munthe	fullm. 11.12.1776	1776-1793†
Nils Bethén	fullm. 22.7.1793	1793-1824†

---

17 Heda var tingsställe sedan 1606

18 Från 1919 hölls ting i tremansnämnd i Ödeshög

19 se Aska härad för perioden 1747-1763

20 Hogstad användes sedan 1606

Carl Gustaf Bolin	fullm. 7.9.1824	1824-1849
Lars Petter Eneqvist	fullm. 29.12.1846	1850-1860†
Johan Olof Söderholm	fullm. 21.8.1860	1860-1880
Simzon Koch	fullm. 15.10.1880	1880-1889†
Carl Axel Hugo Landegren	fullm. 18.4.1890	1890-1905
Erik Gustaf Hjalmar Petersson	fullm. 5.6.1905	1905-1936†
Alvar Henning Montelius	fullm. 13.3.1936	1936-1947
Herbert Fagerström	fullm. 20.6.1947	1947-1958
Tage Carl August Silfversköld	fullm. 1.1.1959	1959-1970

Vifolka härad

Tingsplatser:	1680-1681 ²¹	Ljunga och Veta
	1681-1724	Ljunga
	1725-1861	Mjölby
	1862-1863	Spångsholm
	1864-1923	Sya ²²
	1924–	Mjölby

Häradshövdingar:

Olof Häger ²³	fullm. 18.12.1680	1680–1686
Mauritz Ludvig Holst	fullm. 15.5.1686	1686–1698
Samuel Hytthon ²⁴	fullm. 1.8.1698	1698–1723
Peter Hederhielm	fullm. 23.6.1724	1724–1742
Johan Broström	fullm. 2.4.1743	1743–1744
Jonas Ekman	fullm. 29.2.1744	1744–1747
Fredrik Otto Wrangel af Lindeberg	fullm. 17.12.1747	1747–1762
Sigfrid Gahm	fullm. 19.3.1763	1763–1795
David Erik Holmström	fullm. 20.8.1795	1795–1835†
Fredrik Carl Persewett-Morath	fullm. 16.8.1835	1835–1851†
Carl Johan Ek	fullm. 11.3.1852	1852–1859†
Arnold Georg Rudling	fullm. 4.7.1860	1860–1889
Gustaf Hjalmar Bergh	fullm. 18.4.1890	1890–1923
Erik Gustaf Hjalmar Petersson	fullm. 5.6.1905	1905-1936†
Alvar Henning Montelius	fullm. 13.3.1936	1936-1947
Herbert Fagerström	fullm. 20.6.1947	1947-1958
Tage Carl August Silfversköld	fullm. 1.1.1959	1959-1970

Rådhus

Städer med rådhusrätt: Skänninge -1938

Borgmästare

Skänninge stad

Adolf Napoleon Curman 1850–1894²⁵

21 Ljunga tingsställe redan 1599, Veta 1606

22 Anton Ridderstad och Broocman talar om en tingsstuga redan vid mitten av 1700-talet i Sya. Det finns dock inget belägg för detta i domböckerna.

23 Adlad Hägerhielm

24 Adlad Lindsfelt

Anders Nikolaus Rothman	1891–1906 ²⁶
Ture Gunnar Aschan	1907–1933
Sune Conradsson-Vahlquist	1934–1938 ²⁷
Thord Gustaf Osterman	1939–1968 ²⁸

---

25 T.f. borgmästare 1850–1865

26 T.f. borgmästare 1891–1901

27 T.f. borgmästare

28 Kommunalborgmästare